

Naturvernforbundet

#1 - 2015 • 39. årgang

Magasin for medlemmer i
Naturvernforbundet Hordaland
og Møre og Romsdal

NaturVest

Grønt næringsliv
s. 8, 9, 10, 11

Naturmangfold
s. 3, 4, 6, 7

Innkalling til årsmøter
i Naturvernforbundet
s. 12 - 13

Tid for omstilling

Det varmaste året som er målt. Oljeprisen redusert til det halve. Mange oppseiingar i oljeindustrien. Slik er overskriftene. Kva gjer vi no?

TEKST

ØYSTEIN FOLDEN,
LEIAR I NATURVERNFORBUNDET
MØRE OG ROMSDAL

Vi har funne meir olje enn klimaet vårt tåler viss alt blir brent. Ein del av olja må difor blir kor han er, på havsens botn. Heilt til nyleg har det vore sett på som litt bakstreversk å meine noko slikt. Men botnen av oljeverksemda forsvann utover hausten, så no kan det hende det går an å ta det opp igjen. Nedgangstida i oljenæringa er ei god påminning om at denne verksemda ikkje vil vare evig i noko fall. Nedgangstida kan vendast til noko godt. Vi kan få til ei omstilling.

Gode ingeniørar er no ledige på marknaden. Lønsnivået vil truleg gå noko ned, slik at det kan bli mogleg igjen å få til verksemd i andre ting enn slikt som har med oljeindustri å gjere. Vi må sjå framover. Vi må sjå på kva verda trenger.

Samferdsel er energikrevjande og fører til store utslipp. Kva kan vi gjere slik at behovet blir mindre for å flytte seg? Kva kan vi gjere for at dei som må flytte seg kan gjere det på ein måte som krev mindre energi og fører til lågare utslipp? Bygningane våre er ei anna årsak til mykje energibruk. Kva kan vi gjere for å redusere det økologiske fotavtrykket vårt når det gjeld bygningar? Landbruket er også ein stad der vi bruker mykje energi for å kunne hauste berre litt av energien igjen i form av mat. Kan vi få til ein betre balanse mellom det vi legger inn og det vi får ut? Turistindustrien er heller ikkje uskuldig. Når kroneverdien har minka og det blir dyrare å reise til utlandet, kan vi då feriere meir kortreist? Når ein ser langsamfjernsyn som får enorm oppslutning, kan ein tenkje seg

langsamferie som ein kjem heim igjen frå utkvilt og opplagt til ny jobb, ei god oppleving rikare? Er det nokon aktørar i reiselivet som tør å gå heilt i andre retninga enn store motorar, ribb-båtar og helikoptersafari, og i staden la turistane flytte seg sjølve, vere nær naturen og kunne ta han inn i stille og rolege drag?

Korleis er det med industrien? Dei som har klart det utrulegaste både på havbotnen og i romfarten. Når det blir spørsmål om å grave opp den gamle oljetanken og få til ei ny oppvarming-skjelde i staden for oljefyren, kan dei levere? Dei som i dag har utretta store ting i industrien, men dessverre kome i skade for å skape nye problem med t.d. nanopartiklar og mikroplast, klarer dei å finne gode løysingar utan å lage kompliserte avfallsproblem? Når vi om eit tiår eller to står ved slutten av tidsalderen der vi kunne ta ut fosfat frå jorda og berget, klarer dei å få tak i det fosfatet som har funne vegen frå dyrkajorda og ut i vatn og vassdrag?

Vi bør alle vere opptatt av å tenkje nytt om ressursbruken vår. Forbruket vårt er i gjennomsnitt for stort, og må reduserast om det skal bli ei framtid på kloden vår. Det handlar om å sjå. Om å tenkje. Om å gjere. Ingen stader er freda for ein slik revolusjon. Det må skje i heimen, på skulen, i verksemda og i rådhuset. Kvar av oss må trø til, samtidig som fellesskapen finn dei gode løysingane for dei løfta vi må gjere i lag. Det er tid for omstilling.

NaturVest er medlemsbladet til Naturvernforbundet på Vestlandet. Naturvernforbundet Hordaland er ansvarlig utgiver for fire nummer i året, to av disse går også ut til Møre og Romsdal.

Naturvernforbundet fremmer kunnskap og løsnings som ivaretar naturen og skaper et energieffektivt samfunn i økologisk balanse. Vi er over 20 000 medlemmer i 100 lokallag med fylkeslag i alle fylker og hovedkontor i Oslo. Vi er en del av den verdensomspennende miljøvernorganisasjonen Friends of the Earth.

Daglig leder

Nils Tore Skogland

Redaktør

Øyvind Strømmen

Bidragstere

Øystein Folden
Kristin Hildre Rørvik
Anne Kristine Søvik
Klaus Hjermann
Hanna E. Marcussen
Kåre Flatlandsmo
Katharina Måthun
Anette Gundersen
Miljøagentene

Annonseansvarlig

Sverre A. Stakkestad
Tlf. : 55 10 10 97

Layout

Mona Maria Løberg
mm@naturvernforbundet.no

Trykk

A2G Grafisk AS

Opplag

2800

Forside

Kebony

NaturVest

v/Naturvernforbundet Hordaland
Bryggen 23, Jakobsfjorden 4. etasje
5003 Bergen

Tlf. 55 30 06 60
naturvest@naturvernforbundet.no
www.naturvernforbundet.no/
hordaland

NaturVest oppfyller miljøkrav til papir, trykkfarge og trykkeprosess.

Papir: 100g Cyclus Offset
100% resirkulert

Se også www.ecolabel.no

TEMA: GRØNT NÆRINGSLIV

- 3** Kortnytt: Håp for fjellreven
- 4** Naturglede i friluftslivets år
- 6** ABC i Naturmangfoldloven
- 8** Å leve av det grønne skiftet
- 10** Bioenergi ut av startsgropa
- 12** Årsmøter i Naturvernforbundet Hordaland og Møre og Romsdal
- 14** Miljøagentene
- 16** Bokanmeldelse: The Sixth Extinction: An Unnatural History
- 20** Kalender

INSPIRERT AV NATUREN. I den arkitektoniske skulpturen KREOD ble det brukt et innovativt og bærekraftig materiale produsert av Kebony.
Foto: Kebony

KORTNYTT

Håp for fjellreven

Gjennom fleire tiår har Naturvernforbundet sloss for at Noregs mest truga pattedyr, ved sidan av ulven, skal få spesiell oppfølging. No skal den betydelege innsatsen dei siste åra oppgraderast ytterlegare.

Fjellreven står ovenfor fleire utfordringar. Det som har berga bestanden før er store valpekull i

lemenår, då reven kan få opp til 16 valpar i eit enkelt kutt. Men lemenåra har vorte sjeldnare, og bestandstoppane lågare, moglegvis eit resultat av klimaendring. Heller ikkje gjengroing i fjellet er til fordel for fjellreven. Likevel har utviklinga snudd dei siste åra, både i Noreg og Sverige, og i fleire fjellområde er det etablert nye revir.

Fjellreven balanserer likevel stadig på kanten av utrydding, sjølv om ein knøttliten bestand på om lag 50 dyr har no auka til ein litt mindre knøttliten bestand på 125.

I januar bestemte regjeringa at fjellreven skal inn som nummer ni på Noreg si særs korte liste over «prioriterte artar». I prinsippet skal dette medføra at dei tiltaka som er naudsynte for å redde arten skal setjast inn, konkret tyder det strengare vern av hiområde, og at ein sikrar langsiktig finansiering av avlstilltak, gjenutsetting og andre tiltak. Utskyting av den ekspanderande bestanden av raudrev i fjellreven sine område kan likevel vera det aller viktigaste tiltaket. Med mildare og kortare vintre har ein sett at raudreven går stadig høgare til fjells.

Fjellreven har blitt en prioritert art, som gir den ekstra beskyttelse. Les mer om prioriterte arter og naturmangfoldsloven på side 6.

BALANSERER. Fjellreven er på kanten av utrydding. Foto: flickr.com/e_monk (Creative Commons BY-NC-SA 2.0)

Naturglede i friluftslivets år

Vi ønsker at folk skal bli glade i naturen og ønske å ta vare på den. Derfor inviterer vi til naturgledeturer i hele landet.

TEKST

KRISTIN HILDRE RØRVIK,
MEDARBEIDER NATURVERNFORBUNDET HORDALAND

Naturglede

I Hordaland er det mange flotte turmuligheter for store og små. Turistene finner man inne på Fløybanen, men bergensere flest tar gjerne beina fatt og går opp til Fløyfjellet. Naturvernforbundets ansatte og frivillige er alle glade i naturen. 2015 er Friluftslivets år, og vi ønsker å bruke året til å gjøre det lettere for flere å komme seg ut i naturen. Vi har mange positive turerfaringer å bygge på.

En høstkveld i 2012 spaserte 40 store og små bergensere rundt i Bergens gater med blikket stivt mot himmelen og pipende detektorer i handa. Det var ikke snakk om forvillede cruiseturister eller romvesenentusiaster: Naturvernforbundet og Bergen kommune hadde invitert til markering av den europeiske flaggermusnatta. Samme året fikk flere mulighet til å lære mer om hule eiker i Kanadaskogen og plukke sopp sammen med Soppforeningen i Bergen.

Oppdag naturen

Vi ønsker også at folk skal lære mer om naturen. 340 barn deltok i fjor på «Den naturlige skolesekken». Åtte frivillige naturguider lærte dem om hvilke planter og dyr som finnes i deres nærområde og hvordan artene og dermed tjenestene økosystemene leverer, kan være sårbare for menneskeskapte endringer i miljøet.

Arnavassdraget er et av Bergen største og har blant annet laks og sjøauer, trekkvei for hjort, mange viktige naturtyper og jordbrukslandskap, en rekke kulturminner, viltområde fredet som naturreservat og fine

strekker for elvepadling. I fjor fikk en gruppe naturglade mennesker reise til Arnavassdraget. De hadde med seg kompetente guider, deriblant Arnold Håland og Åge Simonsen fra Norsk Naturinformasjon. Det ble utvilsomt en solrik og lærerik tur.

Verdt å ta vare på

Mye av naturen i Hordaland er truet av utbyggingssaker og klimaendringer. Bare i fjor skrev naturmangfoldsgruppen mer enn 10 høringsuttalelser for å beskytte Hordalands vassdrag og elver.

Dette har inspirert til «Ta turen før det er for sent» sammen med lokallag i Den Norske Turistforening og i år vil vi organisere «Verdt å ta vare på»-arrangementer på steder som er truet av klimaendringer.

Spennende turer i vente

Turer i vår og høst er enda under planlegging. Informasjon kommer på naturvernforbundet.no/hordaland og friluftslivetsar.no. Ta kontakt på hordaland@naturvernforbundet.no dersom du vil være med som naturguide.

Den norske turistforening og Naturvernforbundet er begge glade i naturen og vil ta vare på den. Mange av turene vil derfor arrangeres i samarbeid med Den Norske Turistforenings lokallag.

Finn flere aktiviteter i kalenderen!
Besøk: www.naturvernforbundet.no/hordaland/aktiviteter

HULE EIKER. På tur i Kanadaskogen med Soppforeningen i Bergen.
Foto: Naturvernforbundet Hordaland.

Den naturlige skolesekken.
Foto: Naturvernforbundet Hordaland.

VI FORTSETTER SUKSESSEN MED Å **RENAULTVERE** DEN NORSKE BILPARKEN!

I 2014 VAR UTSLIPPET PER SOLGTE RENAULT PERSONBIL **22 G CO₂/KM**
LAVERE ENN STORTINGETS KLIMAMÅL FOR 2020 SOM ER 85 G CO₂/KM.

NÅ FEIRER VI MED Å TILBY **KR 25 000,-***

I AVSLAG PÅ VALGFRI** RENAULT PERSONBIL OM DU SKROTER DIN GAMLE BIL

Renault Clio
FRA KR 197 500,-

Renault Megane Bose
FRA KR 253 000,-

Renault Captur
FRA KR 217 500,-

Renault Grand Scenic Bose
FRA KR 348 000,-

Renault Zoe (el-bil)
FRA KR 204 980,-

**NORGE HAR NOEN AV DE MEST TRAFIKKFARLIGE OG MILJØSKADELIGE
BILENE I EUROPA. TAKK FOR AT DU HJELPER OSS Å RYDDE OPP!**

*Kr 25 000,- trekkes fra ved kjøp med fremvisning av vrakpanttdokument. Prisene er inkludert frakt og levering. **Se på renault.no hvilke modeller det gjelder. Kampanjen varer t.o.m. 28. februar 2015.

DRIVE THE CHANGE

MotorForum
Bergen

Øvre Kråkenes 51, 5152 Bønes
Tlf.: 55 52 60 00
www.motorforum.no/bergen

Åpningstider salgsavdeling:
Man.–tirs.–fre.: kl. 08.30–16.30
Ons.–tors.: kl. 08.30–20.00. Lør.: kl. 10.00–14.30

Følg oss på
facebook.com/MotorForumBergen

På *Naturlig onsdag* i november holdt Heidi Sørensen et innlegg om Naturmangfoldloven og hva den betyr for bevaring av naturmangfoldet i Norge.

En ABC i Naturmangfoldloven

TEKST

ANNE KRISTINE SØVIK
ANETTE GUNDERSEN

Naturmangfoldloven fra 2009 skal være et virkemiddel for å hindre tap av biologisk mangfold i Norge. Loven regulerer forvaltning av arter, områdevern, fremmede organismer, utvalgte naturtyper og den tar vare på leveområder for prioriterte arter. På naturlig onsdag i november 2014, arrangert av Naturmangfoldgruppen i Naturvernforbundet Hordaland, holdt Heidi Sørensen et innlegg om Naturmangfoldloven og hva den betyr for bevaring av naturmangfoldet i Norge.

Heidi Sørensen er et kjent navn for de fleste. Hun var tidligere leder i Natur og Ungdom, og deretter leder i Naturvernforbundet. Hun har vært valgt inn på Stortinget for SV, og har vært statssekretær i Miljøverndepartementet. Siden januar 2014 har hun jobbet som teamleder for landmiljø i WWF.

Bærekraftig bruk

Naturmangfoldloven erstatter den tidligere naturvernloven,

delar av viltloven, samt lakse- og innlandsfiskloven. Naturmangfoldloven vektlegger prinsippet om bærekraftig bruk innen forvaltningen av norsk natur. Det er to viktige begreper i Naturmangfoldloven, utvalgte naturtyper og prioriterte arter.

Kapittel VI i Naturmangfoldloven omhandler utvalgte naturtyper. Dette omhandler natur som ligger utenfor verneområdene, men som er viktigere enn annen natur. Loven sier at *«Målet er at mangfoldet av naturtyper ivaretas innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det arts mangfold og de økologiske prosessene som kjennetegner den enkelte naturtype. Målet er også at økosystemers funksjoner, struktur og produktivitet ivaretas så langt det anses rimelig»*.

Dersom en naturtype har en tilstand eller en utvikling som strider mot dette målet, kan naturtypen bli utvalgt. En naturtype kan også bli utvalgt dersom den er viktig for prioriterte arter,

eller om den har en stor del av sin utbredelse i Norge eller dersom det er knyttet internasjonale forpliktelser til naturtypen.

Hvis en naturtype blir utvalgt, innebærer dette økt beskyttelse mot utbygging, hogst og annen naturskadelig virksomhet. At en naturtype er utvalgt, er ikke det samme som at den er vernet. Men naturtypen skal ivaretas, både naturtypens utbredelse og dens økologiske tilstand. Aktiviteter som ikke skader verneverdiene er derimot tillatt. For de utvalgte naturtypene som forutsetter aktiv skjøtsel for å ivareta forekomstene, skal staten utarbeide handlingsplaner.

Utvalgte naturtyper

Så langt har fem naturtyper fått status som utvalgte naturtyper, det er slåttemark, slåttemyr, kalksjøer, kalklindeskog og hule eiker. Slåttemark er en åpen eng som blir slått regelmessig med ljà eller tohjulstraktorer. En slåttemark blir ikke dyrket eller tilsådd, og gjødsling skal unngås. Slåttemyr er fuktige områder med torv, som tidligere har vært slått.

Gjengroing går tregt på myrer, så selv om slåtten på myren opphørte for mange år siden, er fortsatt mange slåttemyrer preget av den gamle driften. Mange orkideer trives godt på kalkrike

Heidi Sørensen hadde blant annet ansvaret for viktige saker som klimameldingen og den nye naturmangfoldloven.

Foto: Bjørn H. Stuedal

De første åtte prioriterte artene er
(1) dverggås, (2) svarthalespove,
(3) elvesandjeger, (4) eremitt,
(5) klippeblåvinge, (6) dragehode,
(7) honningblom og (8) rød skogfrue.
Fjellreven (9) ble nylig prioritert art.

Foto fra Flickr (Creative Commons):

(1) Rodtu (2) Bart van Dorp
(3) Hennie Cuper (4) Oscar Gran
(5) Jürgen Mangelsdorf
(6) Oscar Gran (7) Hans Hillewaert
(8) Peter Zschunke
(9) Per Harald Olsen

slåttemyrer. Kalksjøer er innsjøer med en kalsiumkonsentrasjon på over 20 mg/l, og som har en eller flere truede kalkkrevende plante- eller dyrearter. Den største trusselen mot kalksjøer er avrenning av næringssalter som følge av overgjødning i nærliggende jordbruksområder. Kalklindeskog er tørre skogområder på kalkrygger og i sørvendte rasmarker, dominert av lind og hassel. Kalklindeskog er ofte lokalisert i pressområder, og det antas at 20-30 % av denne skogstypen har forsvunnet de siste 50 årene. Naturtypen hule eiker består av eiketrær med en

omkrets på minst 200 cm, og eiketrær som er synlig hule og har en omkrets på minst 95 cm. Opptil 1500 arter kan være knyttet til gamle eiker. Mange av disse artene er utrydningstrua. I tillegg til de ovenfor nevnte naturtypene har tre andre naturtyper vært på høring for å få stauts som utvalgte naturtyper. Det er kystlynghei (områder hovedsakelig med røsslyng), ålegraseng (enger av ålegras under vann), samt høstingsskog (styvingsskog og stubbeskuddsskog).

Prioriterte arter

Kapittel III i Naturmangfoldloven omhandler utvalgte arter. Målet er å stanse tapet av naturmangfold gjennom målrettede redningsaksjoner for prioriterte arter.

De første prioriterte artene ble vedtatt av regjeringen i 2011. I følge Naturmangfoldloven kan en art bli prioritert dersom: 1) arten er truet, 2) arten har en stor del av sin utbredelse eller genetiske særtrekk i Norge og 3) det er internasjonale forpliktelser knyttet til arten.

De åtte første prioriterte artene i Norge er dverggås (fugl), svarthalespove (fugl), elvesandjeger (insekt), eremitt (insekt), klippeblåvinge (sommerfugl), dragehode (plante), honningblom (plante), samt rød skogfrue (plante). Fjellreven er den niende arten som helt

nylig fikk status som prioritert art.

Alle de prioriterte artene har sine egne forskrifter og egne handlingsplaner. Det finnes også andre arter med egne handlingsplaner, som for eksempel hubro og elvemusling. Disse artene kan senere bli vurdert som prioriterte arter.

Forskrift om prioriterte arter kan fastsette forbud mot uttak, skade eller ødeleggelse av arten. I tillegg kan forskriften fastsette skjøtselstiltak og krav om at konsekvensene av planlagte inngrep i artens leveområde blir kartlagt. I følge Naturmangfoldloven skal også artenes økologiske funksjonsområder ivaretas. Det kan derfor gis regler om beskyttelse av økologiske funksjonsområder for å verne prioriterte arter. Hvis områdets økologiske funksjon forutsetter aktiv skjøtsel eller andre tiltak, skal staten legge frem handlingsplaner for området. Arter som ikke er prioritert, mister ikke sin betydning. Andre arter skal alltid vurderes etter kap. II i Naturmangfoldloven («Alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk»).

Hvordan ulike arter vektlegges i beslutningsprosesser avhenger blant annet av om de er aktuelle kandidater for utvelgning, om de er klassifisert på Norsk rødliste for arter, samt andre samfunnsinteresser.

«Hvis en naturtype blir utvalgt, innebærer dette økt beskyttelse mot utbygging, hogst og annen naturskadelig virksomhet.

Å leve av det grønne skiftet

Foto: Monica Løvdahl/
MDG

«Hvis dere får viljen deres kommer Norge til å legges ned.»

TEKST

HANNA E. MARCUSSEN,
DAGLIG LEDER I BERGFALD MILJØRÅDGIVERE,
TIDLIGERE TALSKVINNE FOR MILJØPARTIET DE GRØNNE.

Utallige ganger i min tid som grønn politiker har jeg blitt konfrontert med ulike varianter av denne påstanden. Dessverre tror fortsatt litt for mange at det ikke er mulig å kombinere et miljøvennlig samfunn med et blomstrende næringsliv. Det er en påstand jeg ønsker at vi skal komme til livs. For det er jo faktisk tvert om; det er det bærekraftige næringslivet vi kan leve av.

Når jeg fra i våres har tatt en pause

fra politikken var valget derfor enkelt for meg. Jeg har i såpass mange år snakket om at vi trenger et grønt næringsliv, nå hadde jeg lyst til selv å oppleve hvordan er å være en del av det og bidra til å utvikle det. Derfor takket jeg ja til å jobbe i Bergfald Miljørådgivere.

Ung bransje

Bergfald Miljørådgivere ble stiftet i 1993, og er Norges eldste rene miljørådgivningsbedrift, men til tross for at firmaet er over 20 år gammelt, er miljørådgivningsbransjen fortsatt forholdsvis ung og lite etablert. Det gjør det til en spennende bransje, en bransje som har stort potensial for utvikling og vekst – og det er en form for vekst jeg, som grønn, helhjertet kan støtte.

Foreløpig finnes det kun et lite antall bedrifter som har som sitt hovedformål å hjelpe næringsliv og offentlige aktører til å drive mer miljøvennlig, og hvilke tjenester vi tilbyr er ikke så godt kjent. Det spørsmålet jeg har blitt stilt flest ganger etter at jeg begynte i min nye jobb er rett og slett hva miljørådgivere gjør.

Konkret bidrar vi blant annet med ulike miljøsertifiseringsordninger, som Miljøfyrtårn, Svanemerket

og ISO 14001, vi bistår dem med å følge opp forpliktelser i henhold til miljølovgivningen, som konsesjonssøknader, utslippstillatelser, rapportering og annen myndighetskontakt, vi hjelper med miljøledelse og energistyringssystemer, vi utarbeider klimaregnskap, og ikke minst bidrar vi til miljønnovasjon – smartere industriprosesser, med større gjenvinning av ressurser, gjenbruk av energi og utarbeidelse av nye og mer miljøvennlige produkter.

Avfall for noen – ressurser for andre

Når du går på gaten vil du ofte passere et kumlokk fra Ulefos – det er laget av gjenvunnet jern. Hvis du setter deg på en kontorstol fra Håg, så sitter du på gamle bruskorker. Det som er avfall for noen – er ressurser for andre. Det er starten på en kretsøkonomi, summen av alle de mange små riktige løsningene vil til sammen gi resultater.

Der politikk ofte handler om de store visjonene, handler miljørådgivning om å finne konkrete miljøløsninger her og nå – og det er en bransje som viser at det er mulig å skape et grønnere næringsliv. Men selvsagt kan vi ikke alle være miljørådgivere i en økologisk bærekraftig fremtid.

«Miljøløsninger trenger med andre ord ikke å være en utgiftspost, de kan like gjerne være en forretningsidé.»

Kebonys fabrikk i Skien.
Foto: Bergfald Miljørådgivere

Penger å tjene

Derfor er kanskje den viktigste oppgaven å vise at det både er penger å spare og penger å tjene også innenfor en rekke andre bransjer dersom en bare tør å satse – det er for eksempel mulig å putte miljøvennlig og industri i samme setning. Et godt eksempel på dette er Kebony, en industribedrift som bruker en miljøvennlig væske basert på planteavfall fra landbruket til å impregnere bærekraftig trevirke. Produktet har en holdbarhet som gjør at det kan konkurrere med truede tropiske tresorter og tradisjonelt trykkimpregnert trevirke. Sammenliknet med for eksempel Burmateak, har Kebony-lønn et CO₂-avtrykk som er kun en tiendedel.

Det som i dag er Kebony, ble startet opp i 1996. Da var Dr. Marc Schneider ved Universitetet i New Brunswick gjesteforeleser ved Norges Landbrukshøgskole på Ås. Han drev forskning på miljøvennlig modifisering av trevirke for å forhindre forråtnelse og forbedre egenskapene og utseendet ved trevirke. Interessen for Schneiders forskning var stor i Norge, og i samarbeid med Dr. Schneider ble Wood Polymer Technologies, som senere skiftet navn til Kebony, etablert.

Siden den gang har teknologien

«Det som er
avfall for noen
– er ressurser
for andre. Det
er starten på en
kretsløps-
økonomi.

blitt videreutviklet og vist seg å ha kommersielt potensial. Kebony er i dag Svanemerket, er internasjonalt anerkjent for sin satsning på både miljø og innovasjon, og har blitt tildelt miljøprisen Glassbjørnen i to klasser.

Den store konkurrenten for Kebony er treslaget ipê fra Sør-Amerika. Når franske hoteller og amerikanske bymyndigheter skal beslutte hva slags robust trevirke de skal bruke i sine uterom, så står ofte valget mellom ipê og Kebony. Jeg er sikker på hva som vil bli mest populært fremover. Miljøløsninger trenger med andre ord ikke å være en utgiftspost, de kan like gjerne være en forretningsidé.

På vei inn i sin beste periode?

Kebony er bare ett av mange eksempler på at det er mulig å skape grønne arbeidsplasser i Norge. Likevel er veien lang frem til at Norge har et reelt bærekraftig næringsliv. Skal vi få det til trenger vi både næringslivsledere som ser verdien i å satse på miljø, politikere som tør å lage tydelige rammebetingelser og forbrukere som er velger de mest miljøvennlige produktene og er villige til å betale de reelle kostnadene. Og ikke minst trenger vi å komme oss bort fra oljeavhengigheten.

Jeg er sikker på at Norge ikke vil legges ned dersom alle vi som er opptatt av en grønn fremtid får viljen vår – tvertimot, jeg overbevist om at vi har nok kreativitet og kompetanse til å skape jobber som er en del av løsningen. Kanskje er til og med norsk næringsliv på vei inn i sin beste og grønneste periode?

Vestlandet har lenge vore den kvite flekken på noregsskartet når det gjeld utvikling av bioenergi frå skogressursar.

Bioenergi ut av startgropa

TEKST OG FOTO

KATHARINA MÅNUM, DAGLEG LEIAR I HORDALAND BIOENERGI AS
KÅRE FLATLANDSMO, LEIAR I VOSS NATURVERNLAG OG STYREMEDLEM I HORDALAND BIOENERGI AS

Det er ikkje noko eintydig svar på kvifor det har vore slik, det kan ha med det våte klimaet å gjere, det kan vere at utbygging av vasskraft har vore for dominerande i landsdelen, eller det kan vere andre faktorar som har spela inn. Uansett er dette ei næring som har vorte liggjande etter utviklinga i andre deler av landet, men no kan det vere endringar på gang.

Hordaland Bioenergi AS (HBio) vart stifta i 2011 med base på Voss. Det hadde då vore gjennomført eit forprosjekt som m.a. tok for seg marknaden for denne typen verksemd innanfor eit område avgrensa til Hardanger- og Vosseregionen samt deler av Sogn. Bak selskapet står no Voss Energi AS og det interkommunale avfallsselskapet Indre Hordaland Miljøverk IKS (IHM) med 50% eigarinteresse kvar.

Hordaland har store skogressursar og av forretningsplanen går det fram at Hordaland Bioenergi AS skal byggje biovarmeanlegg og produsere, distribuere og levere energi med basis i fornybart og CO₂-nøytralt biologisk materiale. Transportavstandar av råmateriale og ferdig energi skal vere korte. Det skal stimulerast til lokal verdiskaping gjennom nye arbeidsplassar, auka hogst og inntening for lokale skogeigarar og betre omsetningsmogelegheiter ved rydding av skog langs vegar, kraftlinjer og nye byggeprosjekt.

Grunnlaget for etableringa er at lokal produksjon av bioenergi er god samfunnsøkonomi gjennom energieffektivitet og positiv klimaeffekt. Hordaland Bioenergi AS legg fylgjande miljøpolitiske argument til grunn for verksemda:

- Olje og gass bør fasast ut sidan det fører til CO₂-ubalanse i atmosfæren
- Redusert forbruk av elektrisitet i Noreg reduserer produksjon av elektrisitet frå fossile kjelder i Europa
- Biologisk materiale som rotnar på rot slepp ut like mykje CO₂ som ved forbrenning.
- Med bakgrunn i desse argumenta vert det satsa på å byggje ein marknad for omsetnad av bioenergi i samarbeid med lokale byggeigarar.

To varmesentralar starta

HBio har hittil bygd to varmesentralar, den første til det kommunale Vossestrand Omsorgstun på Framnes hausten i 2013. Dette er ei vidareføring av anlegget som opprinneleg vart sett opp av Voss Bioenergi i 2004, men som brann ned til grunnen i 2012. Anlegget er no også dimensjonert for å levere varme til fritidsbustader som vert bygt på tomte til den tidlegare kurstaden på Framnes. Effekten på fyrkjelen er 500W og den årlege varmeleveringa opp mot 1 GWh.

Det andre anlegget vart starta opp i Myrkdalen Fjellandsby same hausten og skal forsyne det nye Myrkdalen hotel

Hordaland Bioenergi AS sitt anlegg på Framnes, Vossestrand.

Røyrframføring frå varmesentralen til Myrkdalen hotel.

og Myrkdalsstova med varme. Myrkdalen hotel og Myrkdalsstova er del av den omfattande utbygginga av Myrkdalen Fjellandsby, og varmesentralen har ein effekt på 500 kW med planlagt levering av 1,8 GWh energi årleg. Anlegget er dimensjonert til å forsyne fleire nybygg med miljøvenleg energi.

Tilsaman er det investert omlag 16 mill. kroner i dei to anlegga på Vossestrand fordelt på investeringsstønad, kapitalinnskót frå eigarane og banklån.

Offentleg anbodskonkurranse

Hausten 2014 vann HBio oppdraget med å forsyne to nye vidaregåande skular på Voss med fornybar energi. Oppdraget var ute på offentlig anbud og kunde er Hordaland Fylkeskommune. Nye Voss vidaregåande skule i Skulestadmo er resultatet av ei samanslåing av tre vidaregåande skular, og arbeidet er no godt i gang. Den nye skulen ligg på området til tidlegare Voss Jordbruksskule.

Nye Voss Gymnas som på si side er ei samanslåing av to vidaregåande skular, kjem litt seinare med byggjестart hausten 2015. Dette er eit sentrumsnært prosjekt der varmesentralen er planlagt tilknytt det framtidige fjernvarmeanlegget på Vossavangen som også er del av HBio si vidare satsing.

Samla er det skissert eit varmebehov på litt over 2GWh årleg for dei to skulane.

Samarbeidsprosjekt i Granvin

Granvin herad ønskjer å utvide konseptet «Trebygda Granvin» og har i den samanheng teke initiativ til samarbeid om varmeenergiløysingar for den planlagde bustadutbygginga på Eide i Granvin sentrum.

Flisproduksjonsanlegg

For HBio er det viktig å ha tilgang til flis av rett kvalitet til ei kvar tid og i konseptet ligg det difor visjon om å etablere eit større flisproduksjonsanlegg. Den flismengda som vert nytta til dagens varmesentralar forsvavar førebels ikkje ei slik investering og det er gjort avtale med ein lokal entreprenør om levering av flis. I samband med dette er anlegget deira oppgradert med nye overbygde areal med støtte frå m.a. Innovasjon Norge. På sikt håpar Hordaland Bioenergi AS at det skal bli bygd så mange varmesentralar at det også forsvavar investering i flisproduksjonsanlegg.

Varmesentralane til HBio er avhengig av flis frå skogsvirke, men rett fliskvalitet kan vere ei utfordring å få fram i det våte klimaet på Vestlandet.

Samstundes er det kjent at tørking av flis gjer det vanskeleg å få lønsemd i produksjonsskjeda for bioenergi. Hordaland Bioenergi AS vil i samarbeid med eigaren IHM søkje å utnytte dei store mengdene avfallstrevirke som kjem til IHM sitt anlegg på Voss. Det vil kunne gje ein god miljøgevinst om IHM sitt avfallstrevirke kan nyttast til å tørke flis frå skogsvirket i ein eigen prosess i flisproduksjonsanlegget. Avfallstrevirket kan kome til nytte lokalt og kostnadene med transport til Sverige fell bort.

Støtte frå lokale bankar, Innovasjon Norge og ENOVA

Hordaland Bioenergi AS har hatt eit godt samarbeid med lokale bankar og regionale styresmakter i oppstartsfasen. Bioenergi-programma frå Innovasjon Norge og ENOVA har vore heilt avgjerande for å få ein brukbar økonomi i ein oppstartfase som har vore spanande og full av utfordringar. Ein av desse utfordringane var at den første vinteren med to nye anlegg i full drift var uvanleg mild. Me ønskjer oss meir kulde!

«Transport-avstandar av råmateriale og ferdig energi skal vere korte.

Innkalling til årsmøter

HORDALAND

HØYDEN NATURSTUDENTER

TID: 11. FEBRUAR, 17:30

STED: DET GRØNNE LOFTET, BRYGGEN 23, BERGEN

Foredrag om regnskogen i peruansk Amazonas. Vanlige årsmøtesaker.

ASKØY

TID: 12. FEBRUAR, 19:00

STED: FRIVILLIGHETSSENTRALEN, KLEPPESTØ

KVINNHERRAD

TID: 3. MARS, 18:00

STAD: KANTINA PÅ RÅDHUSET I ROSENDAL

Vanlege årsmøtesaker. Det vil truleg også verta foredrag eller paneldebatt.

VOSS

TID: 16. MARS 19:00 - 21:00

STAD: VOSS VANDRARHEIM

Saksliste:

1. Innlegg ved prosjektleiar for Voss-Osterfjorden vassområde Sveinung Klyve: «Norsk vatn i EU sine hender».
2. Servering av økologisk suppe med brød
3. Vanlege årsmøtesaker

BERGEN

TID: 21. MARS, 14:30 - 15:00

STED: DET GRØNNE LOFTET, BRYGGEN 23, BERGEN

Vanlige årsmøtesaker.

HORDALAND

TID: 21. MARS, 15:00

STED: DET GRØNNE LOFTET, BRYGGEN 23, BERGEN

Saksliste:

1. Godkjenning av innkalling og dagsorden
2. Valg av ordstyrer, referent og kontrollkomite
3. Styrets årsmelding 2014
4. Revidert regnskap for 2014
5. Arbeidsprogram for 2015
6. Budsjett for 2015
7. Uttalelser
8. Valg

NORDHORDLAND

Årsmøtedato annonseres lokalt. Har du spørsmål kontakt Jan Nordø på jnordø@broadpark.no eller 56 16 91 18.

KVAM

Årsmøtedato annonseres lokalt. Har du spørsmål kontakt Klauss Rasmussen på klaus.tpt@gmail.com eller 45 66 77 08.

ÅRSMØTEMIDDAG OG FEST I HORDALAND

Når: 21. mars 19:00

Pris: 350,- for medl.
250,- for aktive medl.

Meld deg på!

www.naturvernforbundet.no/hordaland/aktiviteter

Påmelding er bindende etter påmeldingsfrist 16.03.2015.

Fra årsmøtet på «Det grønne loftet» i 2012. Foto: Naturvernforbundet Hordaland

Foto: Jaime Pérez,
www.flickr.com/jaimeperez

MØRE OG ROMSDAL

KRISTIANSUND OG AVERØY

TID: 6. MARS, 18:00

STED: HUSØYVEIEN 30 (BOLGA)

Vanlige årsmøtesaker

TINGVOLL

TID: 11. MARS, 19:00

STED: TINGVOLL GARD

Vanlige årsmøtesaker

RAUMA

TID: 11. MARS, 19:00

STED: SØDALHUSET

Vanlige årsmøtesaker

MOLDE

TID: 17. MARS, 18:00

STED: HØGSKOLEN I MOLDE, B-BYGGET, MØTEROM 1

Vanlige årsmøtesaker

ÅLESUND OG OMEGN

TID: 26. MARS, 18:30

STED: BIBLIOTEKET PÅ MOA

Vanlige årsmøtesaker.

MØRE OG ROMSDAL

TID: 20. APRIL 2015, 18:30

STED: MOLDE VIDEREGÅENDE SKOLE

Saksliste

1. Valg av ordstyrer.
2. Styrets årsmelding.
3. Revidert regnskap.
4. Budsjett og arbeidsprogram.
5. Saker framlagt av styret, lokallag og medlemmer i kommuner uten lokallag, innen 1.4.2015.
6. Valg av leder og styremedlemmer.
7. Valg av valgkomité.
8. Valg av revisor.
9. Fordeling av utsendinger fra kommunene for neste årsmøte.
10. Nominering av landsstyrerepresentanter med vara. Disse skal være en av hvert kjønn.
11. Valg av utsendinger til landsmøtet

ÅRSMØTER ØRSTA OG VOLDA

Årsmøtene vil annonseres på annen måte. Følg med på www.naturvernforbundet.no/moreromsdal.

OPPSTARTSMØTE

Det vil startes opp lokallag i Hareid/Ulstein/Herøy. Følg med på www.naturvernforbundet.no/moreromsdal.

Miljøagentene på Kringlebotn jakter på miljøsyndere.

Dusør utloves!

TEKST OG FOTO

MILJØAGENTENE PÅ KRINGLEBOTN

Finn flere aktiviteter på
www.miljøagentene.no

Noen har kost seg med mat i nærområdet til lokallaget, og kastet all søpla som ble igjen rett på bakken. Miljøagentene lover 1000 kroner til de som har informasjon om hvem miljøsynderen er.

Miljøagent Andreas fra Kringlebotn var den som fant all søpla på bakken.

– Vi synes det er dumt at folk strør om seg med tomme bokser, pappkrus og lignende. Vi utlover derfor 1000 kroner i dusør til de som har informasjon om

hvem som har «glemt» all McDonalds-emballasjen på busstoppet, sier han. Dusøren blir utbetalt hvis informasjonen de får inn fører til at miljøsynderne blir bøtelagt av politiet.

– Å stoppe bilen her og sette igjen alt på fortauet er jo helt idiotisk, sier Miljøagentene på Kringlebotn.

Miljøagentene oppfordrer folk til å bruke søppelspannene, eller ta med tomflasker og annen emballasje hjem, eller pante det i stedet for å strø de rundt i byen vår.

Regjeringen har gitt oljeindustrien fri tilgang til de aller mest sårbare havområdene i Arktis. Hvis det fortsetter slik, vil Arktis bli isfritt om få år. Bli med og sett en stopper for oljeplanene i nord!

Bli med på Miljøagentoppdrag i sosiale medier: #sistesnømann?

TEKST

MILJØAGENTENE

Slik gjør du:

1. Ta et bilde av deg selv og snømannen du har laget
2. Legg ut bildet på sosiale medier med budskapet Er dette min #sistesnømann? Ingen olje i Arktis!
3. Utfordre venner på sosiale medier til også å lage en snømann

Du kan lese mer informasjon om Regjeringens planer om oljeboring i nord på Naturvernforbundets og Natur og Ungdoms nettsider, naturvernforbundet.no og nu.no.

@ingelingpling: I dag har jeg bygget snømann sammen med @naturogungdom utenfor Stortinget. Hvis regjeringen forsetter å utvinne olje i samme tempo som nå blir kanskje dette min #sistesnømann?

@urbanistaoslo: Nei til global oppvarming, nei til regjeringens definisjon av iskanten og ja til snømenn. #SisteSnøMann #NU #EnVanligDagINU #regsekmedryggsekk #regsek #streetsofOslo #Streetart #Streetartnorway #publicspacetakeover #frozen

@instakristingram: Jeg fant min forhåpentligvis ikke #sistesnømann på Ekeberg. Ingen oljeboring i Arktis, vær så snill.

@miljoagentene: Bli med å sette en stopper for de forskrudde oljeplanene i nord! Delta i kampanjen: Min #sistesnømann?

@miljoagentene.vaagan: Vår #sistesnømann

Ved siden av global oppvarming er tapet av biologisk mangfold den største menneskeskapte katastrofen verden står ovenfor. Derfor er «The Sixth Extinction: An Unnatural History» en bok du bør lese.

Den andre krisen

TEKST

ØYVIND STRØMMEN

Elizabeth Kolbert, som skriver for tidsskriftet New Yorker, har med «The Sixth Extinction» levert en velskrevet, lesverdig og lærerik bok.

Boken er et fremragende stykke forskningsjournalistikk, en type journalistikk det finnes så altfor lite av på norsk, både i boks form, i avisspaltene og på TV. Det er også en deprimerende bok, selv om den heldigvis er mindre

deprimerende enn det dystre temaet legger opp til. Boken er også krydret med morsomme anekdoter, som da forfatteren besøker Neandertal i Tyskland, og kjøper en t-skjorte med teksten «Jeg er stolt av å være en neandertaler» til sin ektemann. «I det siste har jeg merket at jeg sjelden har sett ham gå med den», skriver hun.

Slikt kan trenges i en bok der Kolbert rapporterer fra frontlinjene i sammenstøtet mellom menneskelig sivilisasjon og planetens økosystem, frontlinjer som inkluderer både Andesfjellene, Amazonas, havet rundt oss og hennes egen bakhage. På sin reise verden over viser hun også frem noen av ofrene for den antropocene tidsalder, et begrep foreslått av nobelprisvinneren Paul Crutzen i år 2000, et begrep som beskriver en ny geologisk epoke, en epoke der den menneskelige påvirkningen på miljøet er så stor at den rett og slett er definerende. «Mennesket forandrer verden», som Kolbert skriver. Kolbert lar oss komme nært på arter mennesker har utryddet, og nært på arter vi er i ferd med å utrydde. Selve bokens tittel viser til en sjette masseutrydning, men der det tidligere har vært veldige naturfenomener som har ført til dem, er det nå homo sapiens – det tenkende mennesket – som sitter med skylden.

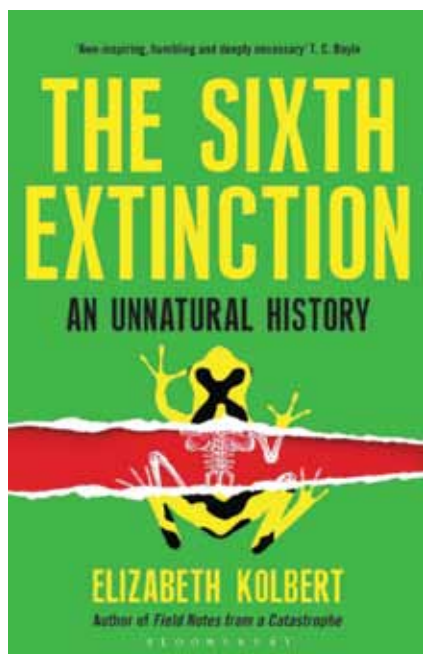
Kolbert tar oss også med på reise bakover i forskningshistorien, en fascinerende og lærerik tur i seg selv, en utforskning av både menneskelig nysgjerrighet og menneskelig blindhet.

Når du har lagt denne boken fra

«Kolbert lar oss komme nært på arter mennesker har utryddet, og nært på arter vi er i ferd med å utrydde.

deg, og det er ikke helt enkelt, vil du utvilsomt ha lært noe: både om verden rundt og om mennesket, både om forsurening av havet, om klimaendringer og om dramatisk tap av biologisk mangfold (bak det siste problemet ligger langt mer enn bare klimaendringene). På veien får vi møte interessante forskere, og vi får presentert forskningen deres på en lettfattelig, forståelig og engasjerende måte.

Jeg sier engasjerende, fordi dette også er en bok som utvilsomt roper ut etter engasjement. Selv om Kolbert har levert en bok som i blant kan få en til å hikste av latter, selv med det dystre temaet, er det en bok som også skriker at noe må gjøres. Jeg er selv journalist, og ble sittende og tenke at det er jo dette jeg burde ha skrevet om. Så tenkte jeg at boken burde vært obligatorisk lesning for enhver politiker. Du bør lese den, du også.

THE SIXTH EXTINCTION.
AN UNNATURAL HISTORY

ELIZABETH KOBERT

SAKPROSA, POPULÆRVITENSKAPELIG
2014

GRØNT PUNKT®

VINN OPPTIL
100.000,-
HUNDRE TUSEN KRONER!

NOK TIL Å FULFØRE
ET PROSJEKT

**BLI MED PÅ
RETURKARTONG-
LOTTERIET!**

LES MER PÅ
www.grontpunkt.no

 SIM

Tenk miljø – brems forbruket!

Sunnhordland Interkommunale Miljøverk IKS | Svartasmoget, N-5419 Fitjar | Telefon: 53 45 78 50
Telefaks: 53 45 78 60 | E-post: sim@sim.as | www.sim.as

METALLCO BERGEN

Damsgårdsveien 95, 5058 Bergen
Telefon: 55 34 17 70
bergen@metallco.com

Avfallsløsning med fokus på miljø

I samarbeid med Retura hjelper BIR Bedrift din virksomhet med å sikre sin miljøinnsats.

Vi kan tilby:

- Rådgivning
- Henting av papp, plast, næringselektro m.m.
- utleie av container for privat og næring
- Skreddersydde løsninger

Kontakt oss på:
55 27 70 50

RETURA®

BIR BEDRIFT

**Indre Hordaland
Miljøverk**

Tlf: 56 52 99 00
Faks: 56 52 99 01
E-post: ihm@ihm.no
www.ihm.no

**Ta vare på naturen
- Hugs kjeldesortering!**

Foto: Svein Ulvund

*"den gode hageeigar dyrkar
ikkje i første rekkje blomar
– han dyrkar jord"*

Med heimekompostering får du jamn forsyning av god hagejord. I tillegg gjev vi deg avslag på det årlege renovasjonsgebyret.

Les meir om heimekompostering og korleis du både kan spare pengar og få betre hagejord på **www.fjellvar.as**.

FJELLVAR
VATN AVLØP RENOVASJON

Tlf: 56 31 59 30
postboks@fjellvar.as

karlsens.no

Velkommen til miljøhotellene
i Bergen sentrum, sentralt
beliggende nær kollektivtransport.

Ekte matopplevelser med
lokale råvarer i hovedsetet.
Konferansekapasitet til 400.

AUGUSTIN
HOTEL VINBAR BRASSERIE

GRANDTERMINUS
HOTEL KONGRESS BRASSERIE WHISKYBAR

augustin.no - ght.no

Ikke vent på at
Mannen skal falle før
du bestiller annonse
i NaturVest.

Kontakt Sverre Stakkestad i dag på
55 10 10 97 / sverre@gmk.as

Vi hjelper deg å bytte ut
oljefyren **slik at du blir en del av
klimaløsningen.**

 oljefri.no

skyss.no

Reis miljøvennleg!

Bruk buss eller Bybanen og bidra til eit betre miljø.
Last ned reiseplanleggaren eller gå inn på **skyss.no**
for å planlegge reisa.

Spar miljøet – reis kollektivt! God tur!

skyss

Lurer du på hvor du skal kaste lyspæren?

Sorteringsguiden
på mobil og nett
forteller deg hvor

815 33 030 | **bir.no**
facebook.com/BIRrenovasjon

B-BLAD

retur: Naturvernforbundet Hordaland
co/ Medlemsregisteret
Naturvernforbundet
Mariboesgt. 8, 0103 OSLO

ETTERSENDES IKKE VED VARIG ADRESSEENDRING, MEN SENDES TILBAKE TIL AVSENDER MED OPPLYSNINGER OM DEN NYE ADRESSEN

Naturvernkalenderen 2015

Oversikt over noen natur- og miljørelaterte arrangement framover.
Følg med på www.naturvernforbundet.no/hordaland og
www.naturvernforbundet.no/moreogromsdal for mer informasjon.

FEBRUAR

«Fra oljete til grønne jobber?» med
Vegard Laukhammer, Greenstat
ONSDAG 18. FEBRUAR 19:00 DET
GRØNNE LOFTET, BRYGGEN I BERGEN

Kafémøte om naturmangfaldlova
ONSDAG 18. FEBRUAR 19:00
TRE BRØR CAFÉ, VOSS

Inspirasjonshelg for Naturglede
FREDAG 27. FEBRUAR - SØNDAG 1. MARS
SE NATURVERNFORBUNDET.NO FOR
MER INFORMASJON

MARS

Naturleg onsdag: Mellom bakkar og berg
- den viktige vestlandsnaturen
ONSDAG 4. MARS 19:00 BOKSALONGEN
PÅ LITTERATURHUSET I BERGEN

Bergen og Omland Friluftsråd (BOF):
Humlekassekurs
TORSDAG 5. MARS 10:00 - 13:30
HELLEBAKKEN 45, BERGEN

Middag og spennende planer med
Naturstudentene
ONSDAG 11. MARS 19:00 - 21:00
STED ANNONSERES

Neste tema: «Natur og litteratur»

Har du tips til saker, send
en e-post til naturvest@naturvernforbundet.no

OSLOTUR

13. - 15. MARS

Besøke Haldenreaktoren
FORMIDDAG, TID ANNONSERES.
NB! BEGRENSEDE Plasser.

Broen til framtiden
FREDAG 13. MARS 09:30 - 16:00
FOLKETS HUS, OSLO

Lokal klima- og energisamling
LØRDAG 14. MARS 10:00 - 16:00
MILJØHUSET, OSLO

Besøke Powerhouse Kjørbo
LØRDAG 14. MARS 17:00

Foto: Powerhouse

Mer info om påmelding på
naturvernforbundet.no/hordaland.
Påmeldingsfrist: 7. mars

Årsmøte og middag i
Naturvernforbundet Hordaland
LØRDAG 21. MARS 15:00 DET GRØNNE
LOFTET, BRYGGEN I BERGEN.
Påmelding: naturvernforbundet.no/hordaland/aktiviteter

APRIL

Naturgledetur med Naturstudentene
ONSDAG 8. APRIL TID OG STED
ANNONSERES

Strategihelg for aktive og ansatte i
Naturvernforbundet Hordaland
FREDAG 17. APRIL 17:00 -
SØNDAG 19. APRIL 17:00
LYNGHEISENTERET PÅ LYGRA

MAI

Naturleg onsdag: Natur i litteraturen
med Frode Grytten
ONSDAG 6. MAI 19:00 BOKSALONGEN PÅ
LITTERATURHUSET I BERGEN

Naturgledetur med Naturstudentene
ONSDAG 8. MAI TID OG STED
ANNONSERES

JUNI

Naturlig onsdag: Klima og transport
ONSDAG 3. JUNI 19:00 BOKSALONGEN PÅ
LITTERATURHUSET I BERGEN

Vegetarkveld med Naturstudentene
ONSDAG 10. JUNI 19:00 DET GRØNNE
LOFTET, BRYGGEN I BERGEN

AUGUST

Vollasetra i Sunndal. Ljåslått og tur.
7. - 11. AUGUST
Det går an å vere med på ein eller fleire
dagar. Nærare informasjon og påmelding:
moreogromsdal@naturvernforbundet.no